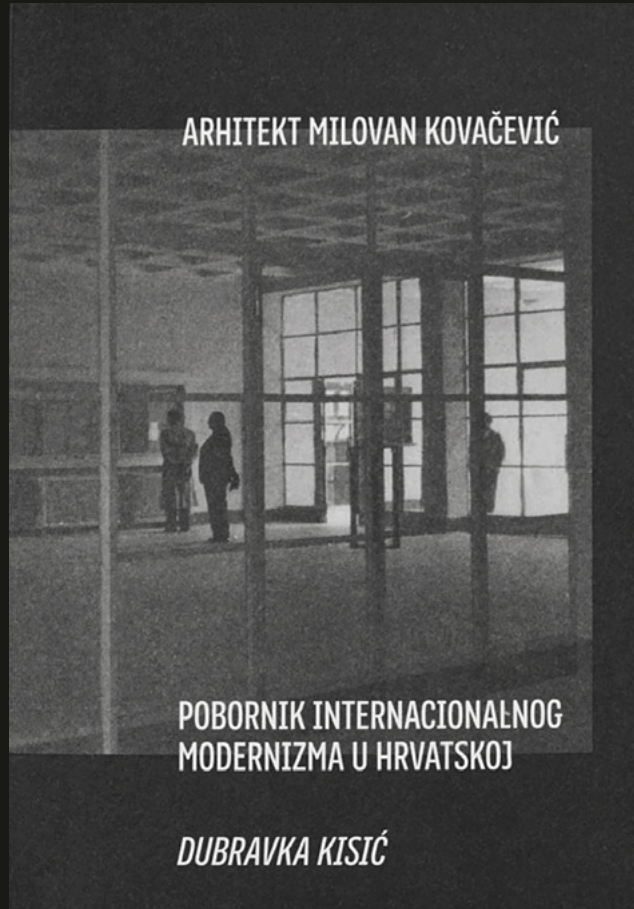

Sl. 1 Dubravka Kisić, *Arhitekt Milovan Kovačević — Pobornik internacionalnog modernizma u Hrvatskoj*. Zagreb: Srednja Europa, 2023.

↑

OSVRTI, PRIKAZI, RECENZIJE | REPORTS, ESSAYS, REVIEWS

Arhitekt Milovan Kovačević: predstavnik jedne generacije

Dubravka Kisić, *Arhitekt Milovan Kovačević — Pobornik internacionalnog modernizma u Hrvatskoj*. Zagreb: Srednja Europa, 2023. ISBN 978-953-8281-81-5

Knjiga Dubravke Kisić *Arhitekt Milovan Kovačević — Pobornik internacionalnog modernizma u Hrvatskoj* rezultat je istraživanja opusa i životnog puta arhitekta Milovana Kovačevića. U fokusu su i ključne arhitektonske struje te druga događanja relevantna kao kontekst njegova djelovanja, kako na međunarodnoj sceni tako i u Hrvatskoj. Kovačevićovo profesionalno formiranje poklapa se s razdobljem u kojem se arhitektura prve polovice 20. stoljeća usmjerava prema internacionalnim, funkcionalističkim i racionalnim načelima. Na primjeru Kovačevićeva rada autorica istražuje ciljeve, metode i organizacijske modele djelovanja u području arhitekture i prostornog planiranja u međuratnom, ratnom i poslijeratnom razdoblju. Temeljni izvor istraživanja predstavlja osobni arhivski fond Milovana Kovačevića, pohranjen u Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU-a.

→

Dora Stupalo

samostalna istraživačica, Split / independent researcher, Split

DOI: 10.31664/zu.2024.115.10

Ova monografija, posvećena arhitektonskom djelovanju Milovana Kovačevića (Koprivnica, 1905.–Zagreb, 1946.), kroz slojevito ispreplitanje biografskih podataka sa širim društveno-političkim i stručnim kontekstom pruža dragocjen uvid u arhitektonsko stvaralaštvo prve polovice 20. stoljeća. Predstavlja nezaobilazno djelo za razumijevanje internacionalnog modernizma na hrvatskom prostoru. Kovačević je donedavno bio poznat prvenstveno kao autor zgrade Tehničkog fakulteta u Zagrebu, današnjega Arhitektonskog fakulteta. No zahvaljujući ovoj monografiji, njegova uloga u povijesti hrvatske arhitekture i kulture dobiva zasluženo priznanje.

Prvo poglavlje, *Povijest jedne borbe: Koprivnica, 1905.–Zagreb, 1946.*, donosi biografiju arhitekta Kovačevića, sažimajući njegov životni put od rođenja do smrti. Istaknuti su ključni privatni i profesionalni događaji koje autorica rekonstruira na temelju dokumenata, zapisa i sjećanja obitelji, kolega i prijatelja. Iako potječe iz periferne sredine, bio je u stalnom kontaktu s kulturnim središtima. Nakon srednje Kraljevske tehničke škole, Kovačević upisuje Visoku školu arhitekture i građevinarstva u Pragu. Nakon dvije godine vraća se u Zagreb te na Tehničkoj visokoj školi stječe zvanje inženjera arhitekture. Stručnu praksu odrađuje u uredima Ignjata Fischera i Ede Schöna, potom polaže stručni ispit u Beogradu i postaje ovlašteni inženjer arhitekture, čime započinje njegov samostalni rad.

Središte njegove karijere čini niz arhitektonskih natječaja, na kojima postiže uspjehe već od studentskih dana, često konkurirajući renomiranim kolegama. Ostvarenih projekata ima znatno manje od onih natječajnih, pretežno obiteljskih kuća i vila. Po opsegu i važnosti ističe se realizacija zgrade Tehničkog fakulteta u Zagrebu. Važan segment njegova opusa obuhvaćaju i urbanističke studije. Istaknuo se antifašističkim djelovanjem te radom na obnovi i razvoju struke u novim društvenim okolnostima u poraću. Teške ratne traume, koje je jedva preživio, utjecale su na njegovu preranu smrt. Već i osnovni biografski podaci, prema riječima autorice, svjedoče o prepoznatljivom tipu čovjeka „koga obilježava naglašena osviještenost vlastita životnog poziva, predanost radu i mentalitet dragovoljna ulaganja svih svojih sposobnosti i talenata u rješavanje neposrednih životnih potreba svoje okoline”.

Drugo poglavlje, *Modernitet u pluralu — Formativno razdoblje 1921.–1929.*, razmatra tri faze Kovačevićeva obrazovanja, kontekst profesionalnog formiranja i uspostavu discipline u europskim i jugoslavenskim okvirima. To je doba u kojem se istražuju identiteti, nacionalni izrazi te modernizacija arhitekture prema potrebama novog doba. Napušta se manufaktura, a afirmira industrijska proizvodnja, standardizacija i planiranje. U povijesnoj točki političkih, društvenih i ekonomskih promjena, događa se prirodno i polaritet na arhitektonskoj sceni. To razdoblje arhitektonske kulture prožeto je mijenama i kontradiktornostima, na granicama radikalnog i tradicionalnog, antiracionalnog i racionalnog, jednostavnog i složenog. Uloga arhitekta se proširuje; arhitekt više nije umjetnik, već djeluje u svojem interdisciplinarnom laboratoriju.

Ključan događaj koji je utjecao na putanju Kovačevićeva arhitektonskog stava i metodologije rada te same povijesti hrvatske arhitekture, prema autorici, bio je susret Milovana Kovačevića, Josipa Seissela i Josipa Pičmana u crtaonici zagrebačkog fakulteta. Specifično za tu generaciju jest pionirsko sudjelovanje u formiranju novih arhitektonskih vrijednosti. Svaki od njih u tu je crtaonicu donio jednu od nužnih sastavnica jezgre iz koje se iznjedrio internacionalni modernizam u Hrvatskoj: Seissel eksperimentalno-konstruktivistički duh zenitizma, Pičman umjetničku ekspresiju, a Kovačević racionalni, pragmatični smisao za stvarne potrebe.

Treće poglavlje, *Utjecaj ništa ne stvara — on budi: Profiliranje arhitektonskog opusa 1930.–1940.*, analizira 82 dokumentirana rada: 45 natječajnih projekata, 26 realiziranih objekata i 11 urbanističkih studija. Posebna pozornost posvećena je projektima važnima za Kovačevićevu autorsku formaciju i hrvatski modernizam. Aktivno sudjeluje u strukovnim natječajima, gdje razvija svoje metode i ispituje granice arhitektonske izražajnosti. Iako često nagrađivan, rijetko dobiva priliku za realizaciju. Autorica zaključuje da je glavna konstanta u Kovačevićevim radovima to što nikad ne prelazi mjeru postavljenog zadatka, što Kovačevića ne čini nekreativnim, već discipliniranim. U njegovo vrijeme urbanizam je moderna disciplina koja je tek u fazi organiziranja i konsolidiranja teorijskih znanja i praksi pa u takvom kontekstu treba promatrati Kovačevićev urbanistički opus. U kontekstu razvoja urbanizma kao mlade discipline, istaknut je prijedlog za regulaciju Kaptola u Zagrebu, koji Kovačević izrađuje u suradnji s profesorom Schönom. Rješenje predviđa suživot starog i novog urbanog tkiva.

Njegova arhitektura danas je najopipljivija kroz zgradu Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu. Kako autorica navodi, „iako je jedina, stjecajem okolnosti, ona je postala obavezno iskustvo svakoga diplomiranog inženjera arhitekture, što joj daje potpuno izdvojen i povlašten položaj. Ovo iskustvo budućih arhitekata nedvojbeno postaje sastavnim dijelom naše arhitektonske kulture. To ovoj zgradi omogućuje da bude trajni i živi posredovatelj arhitektonskih tema i metoda koje su položene u temelje našeg modernizma 20. stoljeća.”

Četvrto poglavlje, *Život po mjeri ratnog vremena: Zagreb — Oslobođeni teritorij — Zagreb, 1941.–1946.*, bavi se njegovim ratnim i poratnim angažmanom u obnovi stambenih struktura i idejnoj organizaciji novih urbanističkih rješenja. U tom razdoblju Kovačević zamjenjuje Jurja Denzlera kao asistent kod profesora Schöna i aktivno sudjeluje u pedagoškom radu. Djeluje u narodnooslobodilačkom pokretu, piše programe za seminare o obnovi i, u suradnji s Rašicom i Strižićem, izrađuje plan za obnovu Zadra kao suvremenog grada s obiljem zelenih površina. Taj plan, međutim, nije proveden zbog nedostatka sredstava i Kovačevićeve smrti. Zadar je obnovljen prema drugačijoj koncepciji Brune Milića, s naglaskom na revitalizaciji antičke matrice grada.

Knjiga sadržava ilustrirani katalog, popis realiziranih radova, arhivskih izvora, bibliografiju i slikovnu dokumentaciju.

Kako autorica ističe, Milovan Kovačević i čitava generacija arhitekata rođenih pretežno u prvom desetljeću 20. stoljeća nisu se nalazili samo na početku vlastitih profesionalnih putova, već i na simboličkom početku jednog novog, modernističkog razdoblja u arhitekturi. Umjesto da preuzmu već uspostavljene vrijednosti kroz klasičan model prijenosa znanja i prakse, ova generacija aktivno je sudjelovala u oblikovanju novih estetskih, funkcionalnih i idejnih okvira unutar kojih će se razvijati arhitektura 20. stoljeća. Pritom se Milovan Kovačević pokazuje kao paradigmatški primjer tog naraštaja — arhitekt čiji rad obuhvaća sve ključne aspekte tadašnje prakse i koji se može uzeti kao mjerilo za razumijevanje generacijskog profila arhitekta modernizma.

Posebna vrijednost autoričinog rada leži u uvjerljivoj artikulaciji važnosti Kovačevićeva doprinosa razvoju moderne arhitekture u Hrvatskoj. Time se rehabilitira njegovo stvaralaštvo i otvara prostor za njegovu punu valorizaciju u kontekstu hrvatske arhitektonske povijesti.

•